

ÜLKEMİZDE ÇOCUK İSTİHDAMI, EĞİTİMİ ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ*

* Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü Tarafından 13-15 Ekim 2003 tarihleri arasında Ankara' da düzenlenen "

III.Uluslar arası İş Sağlığı ve Güvenliği Bölgesel Konferansı'nda " TMMOB Makina Mühendisleri Odası adına Makina Mühendisleri Odası İş Sağlığı ve Güvenliği Çalışma Grubu Üyesi Yıldırım ÇAKAR tarafından sunulmuştur."

"Çırağın Feryadı - 2001 Hürriyet Gazetesi"

İstanbul_ Çemberlitaş'taki bir matbaada yeni işbaşı yapan 15 yaşındaki Vaiz Demir isimli işçi, bakım yaptığı makinada, yanlış düğmeye basınca, sağ kolunu merdanelere kaptırdı. Acılar içinde " Aaah kolum, kurtarın beni" diye bağırmaya başlayan acemi çırak, yarım saat süren bir çalışma sonucu iş arkadaşları tarafından kurtarıldı.

Çemberlitaş Peykhane SokaktakiOfset 'te bir hafta önce işbaşı yapan 15 yaşındaki Vaiz Demir, dün sabah ofset baskı makinasında bakım yapmaya başladı.

Vaiz Demir yanlış bir düğmeye basınca makina aniden çalıştı ve merdaneler acemi çırağın sağ kolunu eze eze kaptı. Çırağın büyük feryadıyla yerlerinden fırlayan iş arkadaşları, hemen makinanın çalışmasını durdurdular. Matbaa çalışanları ile hemen olay yerine gelen Hızır Acil Servis Görevlileri tarafından güçlükle makinalar arasından çıkartılan Vaiz Demir, hastaneye zor yetiştirildi. Bir anlık hatasını pahalı ödeyen 15 yaşındaki Vaiz Demir , Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi Ortopedi Servisinde tedavi altına alındı.

Sigortasız olduğu öğrenilen Vaiz Demir' in kolunda ileri derecede ezilme olduğu tespit edildi.

"Kıyma Makinasına Kaptırdığı Kol Kesildi 13 Mart 2001 Hürriyet Gazetesi "

Şanlıurfa'nın Bağlarbaşı semti Karakoyunlu Caddesi'ndeki babasına ait kasap dükkanında çalışan İbrahim Demir(10) temizlik yaparken makinaya elini fazla sokunca sağ kolunu kaptırdı. Çocuğun feryatları üzerine yan dükkanda oturan amcası Kadir Demir daha sonra komşularının da yardımıyla makinayı sökerek yeğenini devlet hastanesine götürdü. Durumu ağır olan küçük İbrahim burada müdahale edilmeyince kolunun içinde bulunduğu makinayla birlikte ambulansa konularak ameliyat edilmek üzere Gaziantep Tıp Fakültesi Hastanesine götürüldü.Gaziantep Tıp Fakültesi Hastanesin' de yapılan ilk müdahale sonrası İbrahim Demir' in sağ kolunun tedavisinin olmayacağı

belirlendi.Bunun üzerine baba Mehmet Demir'e durum anlatıldı ve izni alınıp İbrahim Demir'e yaklaşık iki saat süren müdahaleyi yapan 5 kişilik ekibin başkanı Dr. Cuma Yıldırım "Hasta bize geldiğinde kolun tıbben kurtarılma şansı yoktu. Çünkü kol yalnız iki tendon bağı ile bağlıydı ve kemikleri tamamen ezilmişti. Bizde kesmek zorunda kaldık" dedi.

" Küçük Çırağın Ölümü - 9 Ağustos 1996 Hürriyet Gazetesi "

Doktor Hanımın Hayat Öpücüğü de Kurtaramadı!

Yüksel Aydemir 16 yaşındaydı. Kadıköy' de bir elektrikçinin yanında aile bütçesine katkıda bulunmak için 2 aydır çıraklık yapıyordu.Bozuk bir zili onarmaya çalışıyordu.Çıplak teli 12 voltluk priz yerine 220 voltluk prize takmıştı. Cereyana kapıldı ve çırpınarak yere yığıldı.

Sokaktan geçmekte olan Dr. Ayşe Akçam çığıllıklara koştı. Kalp masajı, hayat öpücüğü ciğerleri biraz çalıştırdı. Hastaneye koştular... 1 saatlik çaba boşunaydı. Küçük çırak ölmüştü.

GİRİŞ

Bilim ve teknolojiye yaşanan büyük gelişmeler nedeniyle hızla gelişen sanayileşmeye paralel olarak işyerlerinde yeterli önlemlerin alınmaması sonucu her yıl artan iş kazaları, meslek hastalıkları ve çevre kirliliği insan sağlığını tehdit eder bir noktaya ulaşmıştır.

Küreselleşme sürecine paralel olarak özelleştirme, sendikasılaştırma ve taşeronlaştırma, kısaca örgütsüzleştirme politikalarıyla her türlü sosyal güvenlik ve güvencelerden yoksun kayıt dışı işçilik ve çocuk çalıştırmayla katmerlenen iş kazaları ve meslek hastalıklarının boyutu resmi istatistiklerde yayınlanandan çok daha büyüktür.

Ülkemizde Çocuk İstihdamı ve Eğitimi

Ülkemizde çocuk kimlere denilmektedir? Medenî yasa da "18 yaşını doldurmakla reşit olunur." denilmektedir. O hâlde medenî yasa 18 yaşından küçükleri çocuk olarak kabul etmektedir. Ayrıca 17.06.2003 tarihinde kabul edilen ve ülkemiz tarafından da Çok Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 Sayılı Acil Eylem Sözleşmesinin 2. Maddesinde" Bu Sözleşmenin amaçları bakımından "çocuk" terimi 18 yaşın altındaki herkese uygulanır" denilmektedir.

Sağlıklı bir toplum olmanın koşulu; bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı bireylerin varlığından geçer. Bireylerin tüm yönleriyle sağlıklı olabilmesi ise toplumun en küçük hücresi olan aile ve onunda en küçük bireyi olan çocukların çok yönlü gelişimine ve eğitimine önem verilmesi ve kaynak ayrılması ile mümkündür. Sağlıksız ve nitelikli eğitimden yoksun çocuk ise, toplumun mutsuzluk kaynağıdır ve toplumsal gelişmeyi önleyecek en önemli faktörlerden bir tanesidir.

Ülkemizde eğitim sisteminin nitelikli işgücü yetiştirmedeki yetersizliği ve eğitilmiş insana dayalı iş

sahalarının sınırlılığı, insanların eğitime olan güvenlerini sarsmaktadır. Dünya Bankası tarafından hazırlanan raporda "Türkiye, millî gelir içinde dünyada eğitime en az kamu harcaması yapan ülkeler arasında yer almaktadır." denilmektedir.¹ Bu durum ise, eğitim niteliğinin artırılmasını büyük ölçüde engellemektedir. Yine DİE verilerine göre yapılan çalışmalarda eğitilmiş insanlar arasında işsizlik oranının eğitimsizlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda, gelir düzeyi düşük aileler için; çocuklarının okumuş işçi olmaksızın, vasıfsız işçi olarak hayata atılmaları ve biran önce gelir getirmeleri daha önemli hâle gelmektedir.²

Çocuk işçiliği sadece Türkiye'de ya da gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar; dünyada yaşları 5 ila 14 arasında değişen 250 milyon çalışan çocuk olduğunu göstermektedir. Bu oranlar ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak değişmekle birlikte dünyadaki her 5 ila 3 çocuktan birisinin ekonomik olarak faal olduğu gözlenmektedir. Ancak bu oranın gelişmekte olan ülkelerde daha yüksek olduğu ise bilinen bir gerçekliktir.³

İlköğretim çağı çocuklarını kapsayan 7-14 yaş gruplarının da dahil olduğu çocukların toplamı 10 milyon 613 bin'dir. İlköğretimde okullaşma oranı yüzde 89.6'dır. Her yıl 125 bin çocuk okuma yazma dahi öğrenemeden zorunlu eğitim dışında kalmaktadır. Kimsesiz çocuk sayısı 700 bin, himaye edilen çocuk sayısı ise 21 bin 200' dür.⁴

Türkiye, çocuk çalıştıran ülkeler arasında Kenya, Bangladeş ve Haiti`den sonra dünyada dördüncü sırada yer almaktadır. Türkiye`de 843 bin 944 çocuğun çalıştığı işyerinin hiçbir yerde kaydı bulunmazken, 18 bin 178 çocuğun çalıştığı işyerlerinin durumu hakkında da bilgi bulunmamaktadır. Sadece 150 bin 902 çocuğun çalıştığı işyerlerinin ticaret odaları ya da meslek kuruluşlarında kaydı geçmektedir. Türkiye`de 12-19 yaş grubundaki her 3 çocuktan biri çalışarak, aile bütçesine katkıda bulunmaktadır.⁵ Özçelik-İş Sendikası tarafından 2001 yılında yapılan araştırmaya göre ekonomik işlerde çalışan çocuk işçilerin yüzde 77`si tarım, yüzde 11`i sanayi, yüzde 7`si hizmet ve yüzde 5`i de ticaret sektöründe çalışmaktadır. Aynı araştırmaya göre, Türkiye`de 12-19 yaş grubundaki her 3 çocuktan biri, imalat, hammadde sanayi ve çeşitli hizmetlerde emek harcarken, bu çocukların yarısı okumak istemelerine karşın, bu amaca ulaşmamaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün araştırmasına göre 6-14 yaş arasındaki toplam 11 milyon 889 bin çocuğun 3 milyon 848 bini çeşitli işlerde çalışmaktadır. Çalışan çocukların % 54'ü sigara, % 6'ı sığı içmektedir. Türkiye'de çalışan çocuk ve gençlerin % 95'inin tamamına yakını küçük ve orta boy işletmelerde (KOBİ) istihdam edilmekte ve çalışan çocukların yarısından çoğu okuma-yazma bilmemektedir. İstihdam edilen çocukların % 39'u ise ailelerine katkıda bulunmaktadır. Ülkemizde 20 bin çocuk sokakta yaşamakta ve çocuk suçlarından sanık sandalyesine çıkan çocuk sayısında ciddi bir artış gözlenmektedir.⁶

Anayasanın 50. maddesinde "Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar" biçiminde ifade edilerek çocukları çalışma yaşamında koruyacak önlemlerin alınmasına işaret etmektedir. Ayrıca İş Yasasının 71. maddesinde de çalışma yaşının 15 olarak belirlendiği görülmektedir. 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaları yasaktır. Ayrıca yasada ".....Ancak, 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar,

bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler." denilmektedir. Bu ibareyle yasa koyucu her ne kadar çocuğu korumaya dönük birtakım ilkeler benimsemişse de çalışma yaşını 14'e kadar düşürerek; çocukların yeterli eğitimi almaksızın iş gücü olarak kullanımının önü açılmıştır. Böylece çocuğun gelişim ve eğitimindeki aile ve devletin yükümlülüğünü azaltıp henüz gelişmekte olan çocuğun kendisine ağır bir sorumluluk yüklenmiştir. Bu anlayış yasal mevzuat ile pratik açısından bir çelişki oluşturmakta ve çocuk işgücü istihdamını meşrulaştırmaktadır. Ülkemizde çocuk işçilik ve istihdamına ilişkin çok sayıda istatistik veri bulunmaktadır. Ancak uzmanların üzerinde hem fikir olduğu bir konu varsa o da bu işin sayısal ve sosyal boyutunun bu istatistiklerin verilerinden çok daha kötü bir noktada olduğudur.

Tablo 1. Dönem ve 12-19 Yaş Gruplarına Göre Türkiye'de Toplam, Kent ve Kırdaki İstihdam Edilenler

Dönem	Türkiye'de Toplam İstihdam Edilenler	%	12-14 Yaş	%	15-19 Yaş	%
Toplam 1991 Nisan	T. 20.019.000	100.0	872.000	4.4	2.693.000	13.04
	K.6.294.000	31.4	360.000	1.8	1.148.000	5.7
	E. 13.725.000	68.6	512.000	2.6	1.546.000	7.7
1994 Ekim	T. 20.396.000	100.0	681.000	3,3	2.603.000	12.8
	K. 5.551.000	28.8	262.000	1.2	1.021.000	5.0
1997 Ekim	K. 5.450.000	26	192.000	4	782.000	14
	E. 15.364.000	74	296.000	2	1.455.000	9.5
KENT 1991 Nisan	T. 7.921.000	100.0	182.000	2.3	845.000	10.7
	K. 1.258.000	84.1	30.000	0.4	193.000	2.4
	E. 6.662.000	15.9	152.000	1.9	651.000	8.2
1994 Ekim	T. 9.080.000	100.0	158.000	1.7	900.000	9.9
	K. 1.542.000	17.0	34.000	0.4	203.000	2.2
	E. 7.639.000	83.0	124.000	1.4	698.000	7.7
1997 Ekim	T. 9.949.000	100.0	141.000	1	935.000	9.4
	K. 1.739.000	17	44.000	3	234.000	13
	E. 8.210.000	83	97.000	1	7.001.000	8.5
KIR 1991 Nisan	T. 12.099.000	100.0	690.000	5.7	1.649.000	15.3
	K. 5.036.000	42.0	330.000	2.7	954.000	7.9
	E. 7.063.000	68.0	359.000	3.0	894.000	7.4
1994 Ekim	T. 11.315.000	100.0	523.000	4.6	1.703.000	15.1
	K. 4.339.000	38.0	229.000	2.0	839.000	7.2
	E. 6.977.000	62.0	295.000	2.6	864.000	7.8
1997 Ekim	T.10.865.000	100.0	347.000	3	1.303.000	12
	K.3.711.000	34	148.000	4	548.000	15
	E.7.154.000	66	199.000	3	755.000	11

1991'de yapılan bir araştırmada 12-14 yaş grubunda istihdam edilenlerin Türkiye'de toplam istihdam edilen nüfusun %4.4'ünü oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'de istihdam edilen her 100 kişiden yaklaşık beşinin 12-14 yaş grubundaki çocuklar olduğunu göstermektedir. Bu oran 1994 Ekiminde % 3.3'e 1997'de % 2.3'e düşmüştür.

15-19 yaş grubunda ise istihdam edilenlerin toplam istihdam edilenlere oranı 1991 Nisanına göre % 13.4, 1994 Ekimine göre % 12.8; 1997 Ekiminde ise % 11 olarak görülmektedir.

15-17 yaş gurubunun kendi yaş gurubu içinde sadece % 50'lik bir bölümünün eğitimden yararlandığı, bu grubun da sadece % 43'ünün meslekî ve teknik liselere gittiği düşünülecek olursa, 15-19 yaş grubunda çalışanların büyük çoğunluğunun temel ve meslekî eğitimden yoksun çocuk ve gençler olduğu görülmektedir.

Ayrıca, 15-19 yaş grubunda kentte istihdam edilen kız çocuk sayısı, 1991 ve 1994'te erkeklere göre daha az iken, kırdada ise 1991 Nisan'da erkeklerden daha çok, 1994 Ekim'de erkeklere yakın bir sayıdadır. Bu durum, yukarıda da belirtildiği gibi kentte erkeklerin daha çok sanayide, kırdada ise daha çok tarımda istihdam edilmelerinden kaynaklanabilir.

Ancak 1997'de ise 15-19 yaş arası kız çocukların istihdam oranları gerek kent gerekse kırdada erkeklerden daha yüksektir. Hatta istihdam içindeki oranlarına bakıldığında 15-19 yaş kız çocukların istihdamının erkeklerden yaklaşık 1/3 civarında daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu durum kız çocukların gerek kent, gerek kırdada çalışma yaşamına daha erken atılmaya başladıklarının bir göstergesi olabileceği gibi, kız çocukların eğitimlerine devam edememelerinin bir sonucu da olabilir. Bu çağdaki kız ve erkeklerin okullaşma oranlarına bakıldığında bulgular arasında bir tutarlılık görülmektedir. Sonuç olarak 1991 Nisan'a göre 12-19 yaş grubundaki istihdamın Türkiye'deki toplam istihdamın%17.9'unu; 1994 Ekim'e göre %16.1'ini, 1997 Ekim verilerine göre de %13'ünü kapsadığı görülmektedir. Yıllar itibarıyla çocuk denecek yaştaki bireylerin istihdamlarında gözlenen düşüş olumluluktur.⁷

Her şeye rağmen yine de ülkemizde istihdam edilen her 100 kişiden yaklaşık 13'ü 12-19 yaş grubunda olan henüz eğitimini tamamlamamış, kişilik gelişimi bakımından kimlik kazanma döneminde olduklarından çevresindeki her türlü davranış modelini kolaylıkla benimsemeye, istismara, sömürüye açık ve korumasız olarak çalıştırılan çocuklardır.

Yapılan birçok araştırma, özellikle organize olmamış sektörlerde ve enformel sektörde çocuk işçi çalıştırılarak emek girdisinin ucuz mal edildiğini göstermektedir(ucuz işgücü). Bu durum, küçük ve orta ölçekli işletmelerde (KOBİ) çocuk işçi çalıştırmayı teşvik etmektedir. Ülkemizde istihdam edilen çocukların % 93.2'sinin 1 ilâ 24 kişi çalıştıran küçük ve orta ölçekli işletmelerde bulunduğu görülmektedir.⁸

Ülkemizde KOBİ'lerde istihdam edilen çocukların cinsiyet ve yaşlarına göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir. Tabloda; 12-14 yaş grubunun tamamına yakını, 15-19 yaş grubunun da 9/10'u, 1 ilâ 24 kişi çalıştıran küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalıştırılmaktadır.⁹ Bunların % 86'sı 1 ilâ 9 çalışanın bulunduğu küçük ölçekli işletmelerdir. Bu istatistikler kayıt dışı alanları kapsamamaktadır. Asıl çocuk çalışmasının sosyal ve ekonomik boyutu da aslında burada gizlidir. Aslında Türkiye'de çocukların enformel sektör olarak adlandırılan ayakkabı boyacılığı,

otoparkçılık, oto cam siliciliği, kağıt, pet şişe, kutu toplama işleri gibi emek yoğunluklu kayıt dışı işlerde yoğun olarak çalıştırıldığı da bilinen bir gerçekliktir.¹⁰

Ülkemizde çocuk işçiliğinin ürkütücü boyutları ile birlikte çalışan çocukların sağlık sorunları da ciddi bir parametre oluşturmaktadır. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nca 2001 yılında Pendik Oto Sanayi Sitesi ile çevre sanayi sitelerinde berber, bobinaj, çaycı, kaporta-kaynak, konfeksiyon, mobilya, motor, oto elektrik ile torna-tesviye işlerinde çalışan 13-18 yaş arasındaki 24'ü kız 258 çocuğun sağlık taraması sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 2. KOBİ' lerde İstihdam Edilen Çocukların Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımları

Yaş Grubu	Toplam İstihdam Edilenler	KOBİ' lerde İstihdam Edilenler	%	Kız	Erkek
12-14	666.209	642.897	96.5	307.255	335.642
15-19	2.354.424	2.171.520	92.2	877.451	1.294.069
12-19	3.020.633	2.814.417	93.2	1.184.706	1.629.711

Kaynak: DİE, Bulunduğu Kaynak: TİSK, 1994

Sağlık muayenelerinde çocukların 80'i bel ağrısından yakınırken, 89'u tozlu işlerde çalıştığını, 114'ü ise az veya çok sigara içtiğini belirtmiştir. Akciğer fonksiyon testlerinde de çocukların 140'ında fonksiyonlar normal çıkarken, çocukların koruyucu amaçla maske kullanmadığı belirlenmiştir. Çocukların 143'ü gürültülü işlerde çalıştığını, 80'i müziği yüksek sesle dinlediğini söylerken, 60 çocukta az veya çok işitme azalması saptandı. Çocukların yine koruyucu amaçla kulak tıkacı kullanmadığı da belirlenmiştir.¹¹

Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan çalışmalar, çocuklarda iş kazalarının küçümsenemeyecek bir olgu olduğu, yine Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı tarafından çeşitli Sanayi Sitelerinde yapılan araştırmalarda meslek hastalıkları konusunda oranların yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır.

Sonuç olarak;

Kamu kurumu niteliğinde bir meslek odası olmanın sorumluluk ve bilinciyle, Ülkemizde kanayan bir yara olan İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda kendi uzmanlık alanımıza giren konularda geliştirici ve iyileştirici çalışmalara katkı ve katılımında bulunmayı önemli görevlerimizden biri olarak kabul etmekteyiz. Ancak 4857 sayılı iş yasasının 82 maddesinde mevzuat oluşturulurken TMMOB' nin katılımının yasal olarak güvence altına alınmış olmasına rağmen, özellikle İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda mevzuata ilişkin katkı ve önermelerimiz hala göz ardı edilmektedir.

TMMOB olarak öncelikle KOBİ' lerde ve enformel sektörde çocuk istihdamının kesinlikle önlenmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yeniden ele alınması amacıyla devletin ilgili

kurumlarının, işçi-işveren sendikalarının ve Meslek Odalarının bir araya gelerek, ülkemiz açısından çalışmaların ivedilikle başlatılması temel hedef olmalıdır.

Sorunların çözümüne katkı oluşturması amacıyla konuya ilişkin önerilerimiz;

1. Bir sosyal hukuk devletinde, iş yasaları çalışanların hakkını korumak ve geliştirmek amacını temel ilke alması gerekirken geçtiğimiz aylarda kabul edilen 4587 sayılı İş Yasası çalışma hayatına ilişkin mevcut sorunları çözecek boyutta şekillendirilmemiştir. Esnek ve kuralsız çalışmayı, işçiyi başka işverenlere kiralamayı, taşeronlaştırmayı yasal hale getiren, kıdem tazminatlarını, fazla mesai ücretlerini, sendikal hak ve yetkileri kısıtlayan bu yasa ivedilikle gözden geçirilmelidir. Bu Yasa yerine, konunun tüm taraflarının katılımı ile demokratik bir yasa hazırlanmalıdır. Aynı anlayış, İş sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü ve buna bağlı olarak çıkarılacak yönetmeliklere de yansıtılmalı, iş mevzuatı eksenini "insan" olan çağdaş bir yapıya kavuşturulmalıdır.
2. İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili ulusal politikaların oluşturulmasında TMMOB'ye bağlı ilgili meslek Odaları, TTB ve Sendikaların katılımı sağlanmalı ve bu konuda alınacak kararlar çalışma hayatına yansıtılmalıdır.
3. İşyerlerinde işçi sayısına, iş yerinin niteliğine ve tehlikelilik derecesine göre bir veya daha fazla iş güvenliği konusunda mesleki yeterliliği TMMOB'ye bağlı ilgili meslek odasınca belgelendirilecek mühendis görev yapmalıdır.
4. Yasalarda 18 yaşına kadar çocuk kabul edilen bireylerin özellikle 15-18 yaş grubundakilerden sadece % 50'si eğitimden yararlanmakta % 50'si okul dışında kalmaktadır. Hatta okul dışında kalan ve yasal olmaması nedeniyle resmî istatistiklere giremeyen zorunlu eğitim çağındaki pek çok çocuk enformel sektörde çalışmaktadırlar. Zorunlu eğitimlerini tamamlamamış birçok çocuğun enformel sektörün yasal ve yasadışı faaliyetlerinde yer aldığı ya da yasadışı faaliyetlere kolayca itildiği gözlenmektedir. Bu durum, çocukların temel ve meslekî eğitimlerini tamamlayarak iş gücüne katılmaları için devletin, işçi-işveren sendikalarının ve Meslek Odalarının birlikte geliştireceği projelerle çocuklarımızın dolayısıyla da ülkemizin geleceği açısından ivedilikle önlem alınması gerekmektedir.
5. KOBİ' lerde ve enformal sektörde çocuk istihdamının kesinlikle önlenmesi ülkemiz açısından ivedilikle gerçekleştirilmesi gereken temel hedef olmalıdır. Bu hedefe ulaşmanın öncelikli koşulu ise zorunlu temel eğitim süresinin en az 11 yıla çıkarılarak her düzeyde parasız eğitim hakkı sağlanmalıdır.
6. 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasaklanmalıdır. İş Yasasının 71. maddesinde de çalışma yaşı 15 olarak belirlenmiştir. Yasaya göre 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaları yasaktır. Aynı yasada "....Ancak, 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler." denilmektedir. Bu son ibareyle yasa koyucu her ne kadar çocuğu korumaya dönük birtakım ilkeler benimsemişse de çalışma yaşını 14'e kadar düşürerek; çocukların yeterli eğitimi almaksızın iş gücü olarak kullanımının önünü açmaktadır. Bu anlayış ile çocuğun gelişim ve eğitiminde aile ve devletin yükümlülüğü azaltılarak henüz gelişmekte olan çocuğun kendisine böylesine ağır bir sorumluluk yüklenmemelidir.
7. Dünyada ve Ülkemizde ürkütücü boyutlara gelen çocuk işçilik konusunda, çocuk emeği sömürüsü ortadan kaldırılmalı, çocukların rehabilite edilmesi, eğitilmesi ve ailelerine kazanç getirici

olanaklar sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Ortaçađdan kalma bir yarı-feodal uygulama olan çiraklık tasfiye edilmelidir.

8. Çocuklar çalışma yaşamından çekilmeli, sosyal yaşam programına dahil edilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Dünya Kalkınma Bankası , 1999 -2000 Dünya Kalkınma Raporu.
2. VIII.Yıllık Kalkınma Plâni Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2001.
3. ILO, 1997.
4. Çocuk Vakfı araştırması, 20.11.1999.
5. Özçelik - İş Sendikası tarafından İLO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ve UNİCEF (Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu) verileri doğrultusunda yapılan çalışma.
6. Çocuk Vakfı araştırması, 20.11.1999.
7. Prof. Dr. Nuray SENEMOĐLU, Milli Eğitim Dergisi, Yayın No 150.
8. TİSK,Türkiye'de Çocuk İşgücü, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No 138.
9. TİSK,Türkiye'de Çocuk İşgücü, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No 138.
10. Doç. Dr. İsmail Dođan, Milli Eğitim Dergisi, Yayın No 151.
11. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı.